

IEROBEŽOTĀ VĒLĒŠANU NOVĒROŠANAS MISIJA Latvija – Saeimas vēlēšanas, 2010. gada 2. oktobris

PAZIŅOJUMS PAR PROVIZORISKAJĪEM NOVĒROJUMIEM UN SECINĀJUMIEM

Rīgā, 2010. gada 3. oktobrī - Atsaucoties uz Latvijas Republikas Pastāvīgās pārstāvniecības starptautiskajās organizācijas Vīnē uzaicinājumu, OSCE/ODIHR izveidoja 2010. gada 2. oktobra parlamenta vēlēšanu novērotāju ierobežotu misiju (LEOM).

Vēlēšanas tika vērtētas saskaņā ar EDSO saistībām un starptautiskajiem demokrātisko vēlēšanu standartiem, kā arī Latvijas likumiem. Šis paziņojums par provizoriskajiem novērojumiem un secinājumiem tiek sniegts pirms procesa noslēgšanās. Vēlēšanu galīgais novērtējums, citastarpā, būs atkarīgs no tā, kā notiks atlikušie vēlēšanu procesa posmi, ieskaitot saņemto sūdzību un apelāciju apstrādi jau pēc vēlēšanu dienas. Aptuveni astoņas nedēļas pēc vēlēšanu procesa beigām OSCE/ODIHR sniegs vispusīgu gala ziņojumu, kurā būs atrodamas arī rekomendācijas iespējamiem uzlabojumiem.

LEOM neveica vispusīgu un sistemātisku vēlēšanu dienas novērošanu, bet apmeklēja noteiktu skaitu vēlēšanu iecirkņu.

PROVIZORISKIE SECINĀJUMI

Latvijas parlamenta vēlēšanas 2. oktobrī pamatā atbilda EDSO saistībām un starptautiskajiem demokrātisko vēlēšanu standartiem, kā arī Latvijas likumiem. Vēlētājiem bija iespēja izvēlēties starp dažādiem kandidātus, kuri pārstāvēja atšķirīgas politiskās alternatīvas. Vēlēšanās ieinteresētās puses visumā pauda uzticību vēlēšanu procesam. Taču „spēles laukumu” daļēji deformēja „slēptās” reklāmas gadījumi, kuru izdevumi pretēji likumam netika iekļauti kampaņas izdevumu uzskaitē.

Galvenie ar vēlēšanām saistītie likumi pamatā nodrošina vēlēšanu demokrātisku norisi. Lielākā daļa šo likumu tika grozīti pēc 2006. gada vēlēšanām, dažos gadījumos ņemot vērā iepriekšējās OSCE/ODIHR rekomendācijas. Taču tajos joprojām ir vieta uzlabojumiem saskaņā ar EDSO rekomendācijām, īpaši jautājumos, kas saistīti ar tiesībām kandidēt.

Tā kā likums piešķir pilsoņiem tiesības balsot un kandidēt, aptuveni 321,000 vēlēšanu vecumu sasniegušie ilgtermiņa valsts iedzīvotāji, kuriem ir nepilsoņa statuss, nav tiesību piedalīties vēlēšanās. Kaut arī prasība pēc pilsonības tiek atzīta par pieņemamu ierobežojumu tiesībās balsot, īpaši nacionāla līmeņa vēlēšanās, fakts, ka aptuveni 17% vēlēšanu vecumu sasniegušie valsts iedzīvotāji nevar piedalīties vēlēšanās, joprojām ir izaicinājums.

OSCE/ODIHR LEOM sarunu biedri izteica uzticību vēlēšanu administrācijas neitralitātei un profesionalitātei. Centrālā vēlēšanu komisija (CVK) vadīja vēlēšanas caurskatāmi un efektīvi, un tās sēdes norisinājās koleģiālā gaisotnē. Kandidātu reģistrācijas process bija iekļaujošs; septiņas politiskās partijas un sešas apvienības piedalījās vēlēšanās.

Kampaņas atmosfēra pamatā ir bijusi mierīga un dalībniekiem ir bijusi iespēja aģitāciju veikt brīvi. Kampaņa īpaši aktivizējās pēdējās divās nedēļās pirms vēlēšanām. Dažas kampaņas metodes nojauca robežu, kas šķir vēlēšanu kampaņu no pašvaldību aktivitātēm.

Plašs masu mediju loks piedāvāja sabiedrībai daudzveidīgu informāciju, tādējādi ļaujot vēlētājam izdarīt informētu izvēli. Satversmē ierakstītā vārda brīvība tika ievērota. Dažas vēlēšanās ieinteresētās puses izteica bažas par dažu komercraidstaciju saistību ar biznesmeņiem un politiķiem un mediju īpašnieku necaurskatāmību.

Sabiedriskā raidorganizācija plaši atspoguļoja kampaņu ar bezmaksas raidlaika, debašu un īpašu programmu palīdzību, visumā sniedzot sabalansētu informāciju par galvenajiem kandidātiem. Kampaņu plaši atspoguļoja arī komercmediji, to skaitā ar debašu starpniecību, dažos gadījumos izrādot savas politiskās simpātijas, atspoguļojot kādu notikumu vai sniedzot informāciju par kandidātu.

Visumā sievietes bija nepietiekami pārstāvētas lielākajā daļā vēlētāju sarakstos. Kaut arī Latvijas politikas robežšķirtne lielā mērā arvien ir valoda, dažu kandidējošo partiju sarakstos bija kandidāti no latviešu un krievu lingvistiskās kopienas un tās mēģināja uzrunāt abas grupas. Likums par valsts valodu tiek interpretēts veidā, kas aizliedz publicēt vēlētāju izglītošanas materiālus citā valodā kā tikai latviski, tādējādi nostādot neizdevīgākā stāvoklī vēlētājus ar zemu valsts valodas zināšanu līmeni.

Vēlēšanu administrācijas un tiesu saņemto sūdzību skaits bija zems. Visas sūdzības attiecās uz kandidātu reģistrāciju. Daudz sūdzību par iespējamiem kampaņas noteikumu pārkāpumiem tika iesniegtas Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojā (KNAB).

Starptautiskie novērotāji un vietējās pilsoniskās sabiedrības organizācijas saņēma CVK akreditāciju, lai novērotu vēlēšanu dienas norisi visā valstī. Taču likumā nav ietverti detalizēti akreditācijas procedūras noteikumi un vēlēšanu novērotāju tiesības. Taču OSCE/ODIHR nesaņēma nevienu ziņojumu par novērotāju problēmām ar iekļūšanu vēlēšanu iecirkņos.

Ierobežotā skaitā iecirkņu, kurus apmeklēja OSCE/ODIHR novērotāji, balsošana norisinājās mierīgi un vēlēšanu komisijas pamatā sekoja procedūrām. Taču daudzos gadījumos balsošanas kabīņu veidols nebija piemērots, kā rezultātā bieži netika nodrošināta balsojuma slepenība. OSCE/ODIHR apmeklētajos cietumos balsošana bija atbilstoša prasībām un labi organizēta. Balsu skaitīšana norisinājās efektīvi un caurskatāmi, lai gan tika pamanītas sīkas nepilnības.

PROVIZORISKIE NOVĒROJUMI

Vēlēšanu fons

Latvija ir parlamentāra republika, kurā likumdošanas vara pieder vienpalātas parlamentam (*Saeimai*), kur ievēlē uz 4 gadiem. Premjerministru nominē prezidents, kuru parlaments arī ievēlē uz 4 gadiem. 2006. gada parlamenta vēlēšanās lielāko mandātu skaitu ar 23 vietām no 100 parlamentā ieguva Tautas partija, kas kopā ar trim citām partijām izveidoja valdību. Šī valdība atkāpās 2007. gada aprīlī. Kopš 2008. gada politiskajās debatēs dominē valsts smagā ekonomiskā krīze. Pēc 2009. gada janvāra demonstrācijām Rīgā, kuras izraisīja sarežģītā ekonomiskā situācija, sekoja politiskā krīze un nākamajā mēnesī tika izveidota jauna valdība; partijas *Jaunais laiks* pārstāvis Valdis Dombrovskis kļuva par premjerministru. 2010. gada martā Tautas partija izstājās no valdības.

Latvijas politikā robežšķirtne lielā mērā arvien ir valoda, daļai partiju tiekot uztvertām kā pārstāvošām latviski runājošos iedzīvotājus¹ un otrai daļai krievvalodīgo ievērojamo daļu,² kaut gan daži kandidāti mēģināja uzrunāt abas grupas.

Vēlēšanu sistēma un tiesiskais ietvars

Saeimas 100 deputāti tiek ievēlēti, izmantojot atvērto sarakstu proporcionālās pārstāvniecības sistēmu piecos daudzmandātu vēlēšanu apgabalos, pārvarot 5 procentu barjeru no nodoto balsu kopskaita³. Vēlēšanās var piedalīties pilsoņi, kuri vēlēšanu dienā sasnieguši 18 gadu vecumu. No 21 gada vecuma pilsoņi var izvirzīt savu kandidatūru vēlēšanām. Vietu skaits katram vēlēšanu apgabalam tiek noteikts proporcionāli aprēķinātajam apgabalā dzīvojošajam vēlētāju skaitam. Taču iespēja vēlētājiem vēlēties jebkurā valsts iecirknī, ne tikai apgabalā, kurā viņi dzīvo, var iedragāt balsu vienlīdzības principu⁴.

Parlamenta vēlēšanu norisi pamatā regulē Satversme, Saeimas vēlēšanu likums, Centrālās vēlēšanu komisijas likums un likums par priekšvēlēšanu aģitāciju. Lielākā daļa šo likumu tika grozīti pēc 2006. gada vēlēšanām, dažos gadījumos ņemot vērā iepriekšējās OSCE/ODIHR rekomendācijas. Svarīgi grozījumi izdarīti likumos, kas attiecas uz medijiem un kampaņas finansēšanu. Pretēji agrākajai praksei, kandidāti var balotēties tikai vienā vēlēšanu apgabalā. Arī lustrācijas nosacījumi tika pārskatīti un to darbības loks ierobežots. Pozitīva attīstība notikusi ieslodzīto tiesībās balsot ieslodzījuma vietā.

Galvenie likumi, kas attiecas uz vēlēšanām, pamatā nodrošina vēlēšanu demokrātisku norisi, taču tajos joprojām ir vieta uzlabojumiem saskaņā ar EDSO rekomendācijām. Nosacījumi, kas nepieļauj neatkarīgu kandidātu un lustrācijai pakļautu personu⁵ kandidēšanu, būtu ieguvēji, ja tiktu pārskatīti atbilstoši 1990. gadā pieņemtā EDSO Kopenhāgenas dokumenta 7.5 paragrāfam.⁶

Tā kā likums tiesības vēlēties un kandidēt piešķir pilsoņiem, aptuveni 321,000⁷ vēlēšanu vecumu sasniegušie ilgtermiņa valsts iedzīvotāji, kuriem ir nepilsoņa statuss, nevar piedalīties vēlēšanās.⁸ Kaut arī prasība pēc pilsonības tiek atzīta par pieņemamu ierobežojumu tiesībās balsot vai kandidēt, īpaši nacionāla līmeņa vēlēšanās, fakts, ka aptuveni 17% vēlēšanu vecumu sasniegušajiem valsts ilgtermiņa iedzīvotājiem nav tiesību piedalīties pat pašvaldību vai Eiropas Parlamenta vēlēšanās, joprojām ir izaicinājums⁹.

---

¹ Ar latviski un krieviski runājošajiem tiek domāti cilvēki, kuru sadzīvē lietotā pirmā valoda ir latviešu vai krievu.

² Skatīt sadaļu „Mazākumtautību līdzdalība”

³ Barjeras noteikšanā likums prasa ņemt vērā nodoto aplokšņu skaitu, arī, ja vēlēšanu zīme ir nederīga. Piemēram, derīga aplokšne var būt tukša vai saturēt vairāku kandidātu vēlēšanu biļetenus.

⁴ 1990. gada EDSO Kopenhāgenas Dokumenta paragrāfs 7.3 paredz, ka EDSO dalībvalstīm „jāgarantē universālas un vienlīdzīgas balsstiesības to pieaugušajiem pilsoņiem.”

⁵ Skatīt OSCE/ODIHR vajadzību izvērtēšanas misijas 2010. gada 27. jūlija ziņojumu, www.osce.org/documents/odihr/2010/07/45516_en.pdf

⁶ EDSO Kopenhāgenas dokumenta 7.5 paragrāfs paredz, ka EDSO dalībvalstis „respektē pilsoņu tiesības ieņemt politiskus vai valstiskus amatus gan individuāli, gan kā politisko partiju vai organizāciju pārstāvjiem bez jebkādas diskriminācijas.”

⁷ Kopš 2006. gada Saeimas vēlēšanām, kopējais nepilsoņu skaits ir krities no 411 000 uz aptuveni 336 000.

⁸ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes sniegtā informācija uz 2010. gada 1. jūliju.

⁹ Skatīt: OSCE/ODIHR Ierobežotās vēlēšanu novērošanas misijas gala ziņojumu par 2006. gada 7. oktobra parlamenta vēlēšanām, www.osce.org/odihr-elections/20305.html; Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo institūciju kongresa rekomendācijas Nr. 257 (2008), atrodamas: www.coe.int/t/congress/files/themes/monitoring/fact-finding-missions/Latvia/default_eng.asp; EDSO Parlamentārās Asamblejas 2004. gada jūlija Edinburgas Deklarāciju, pieejama: www.oscepa.org/images/stories/documents/declarations/2004_-_edinburgh_declaration_-_english.2314.pdf; 2007. gada 18. janvāra Eiropas Padomes Venēcijas Komisijas ziņojumu par nepilsoņu un minoritāšu tiesībām, pieejams: [www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD\(2007\)001-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD(2007)001-e.pdf)

Vēlēšanu administrācija

Parlamenta vēlēšanas administrēja triju līmeņu pārvalde, kas sastāv no CVK, 118 Pašvaldību vēlēšanu komisijām (PVK)¹⁰ un 1013 vēlēšanu iecirkņu komisijām (VIK), to skaitā arī 64 iecirkņiem 37 valstīs. CVK darbojas deviņi locekļi. Astoņus no tiem ieceļ Saeima, balstoties uz parlamentā pārstāvēto partiju nominācijām, viens no viņiem tiek iecelts par priekšsēdētāju. Devīto komisijas locekli ieceļ Augstākā tiesa no tiesnešu vidus.

CVK vadīja vēlēšanas efektīvā, caurskatāma un iekļaujošā veidā, un tās sēdes norisinājās koleģiālā gaisotnē. Sēžu laiki un darba kārtība tika publicēti tās mājas lapā, un mediji un sabiedrība aicināta piedalīties. OSCE/ODIHR LEOM sarunu biedri galvenokārt izteica augstu uzticību vēlēšanu administrācijas neitralitātei un profesionalitātei.

Politiskās partijas, apvienības un vismaz desmit vēlētāju grupa drīkst nominēt pārstāvjus PVK un VIK. Daži kandidāti izmantoja šīs likuma sniegtās iespējas, taču citi izvēlējās nosūtīt savus pārstāvjus kā novērotājus uz vēlēšanu iecirkņiem vēlēšanu dienā. Līdz šim OSCE/ODIHR LEOM nav ziņots par problēmām, kas būtu saistītas ar PVK darbību, tostarp VIK izveidošanu.

Saeimas vēlēšanās netiek lietoti vēlētāju saraksti un balsis var tikt atdotas jebkurā valsts vēlēšanu iecirknī, uzrādot derīgu Latvijas pilsoņa pasi. Pase ir vienīgā pieņemtā identifikācijas forma. Kad vēlētājs ir nobalsojis, viņa/viņas pasē tiek iespiests zīmogs, lai novērstu vairākkārtēju balsošanu. Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem, šajās vēlēšanās balsstiesības bija 1 532 851 pilsonim.

Kandidātu reģistrācija

Vēlēšanām bija reģistrējušās septiņas partijas un sešas apvienības. Katra bija iesniegusi sarakstus visos piecos vēlēšanu apgabalos. Kopā balotējās 1234 kandidāti. CVK svītroja piecus kandidātus, pamatojoties uz to saistību ar vēl nepabeigtiem kriminālprocesiem; divi no kandidātiem CVK lēmumus pārsūdzēja Administratīvajā apgabaltiesā, kas vienā gadījumā CVK lēmumu atcēla.¹¹ Vēl viens kandidāts tika noraidīts, jo atteicās atkāpties no tiesneša amata Saeimas vēlēšanu likuma noteiktajā kārtībā. Kandidāts iesniedza sūdzību Administratīvajā apgabaltiesā, uzskatot tiesisko nosacījumu par amatu nesavietojamību par antikonstitucionālu. Tiesa nodeva lietu izskatīšanai Satversmes tiesā, paziņojot, ka CVK lēmums paliks spēkā līdz tiks pieņemts galīgais tiesas lēmums.

Iepriekšējos mēnešos tika izveidotas vairākas jaunas apvienības. Starp tām ir triju partiju apvienība „Vienotība”, kurā ietilpst arī „Jaunais Laiks” un „Pilsoniskā Savienība”, kas abas darbojas pašreizējā valdības koalīcijā. Tautas partija, apvienojoties ar „Latvijas Pirmo partiju/LC” un trim citām partijām, izveidoja apvienību „Par Labu Latviju”. Partija „Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”, vēl viena esošās valdības locekle, izveidoja apvienību ar partiju „Visu Latvijai!” Divi kandidāti - „PCTVL - Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” un “Saskaņas Centrs” - plaši tiek uzskatīti par krievvalodīgo iedzīvotāju interešu aizstāvjiem, lai gan abu sarakstos bija

---

¹⁰ Deviņas pilsētu vēlēšanu komisijas un 109 reģionālās vēlēšanu komisijas.

¹¹ Lēmums tika atcelts, jo brīdī, kad viņa kandidatūra tika nominēta, viņš jau bija samaksājis soda naudu un tādejādi uz viņu kriminālā sodāmība vairs neattiecās. Taču informācija par to, ka soda nauda tika samaksāta vēl netika ieprotokolēta un tādejādi CVK, brīdī, kad tā veica izmeklēšanu par kandidātu tiesībām piedalīties vēlēšanās, tā tika informēta pareizi.

iekļauti arī etniskie latvieši. Vēl viena pašreiz valdošās koalīcijas locekle, kas piedalās vēlēšanās, ir „Zaļo un Zemnieku Savienība”¹².

Kampaņas vide

Kampaņas atmosfēra pamatā ir bijusi mierīga un dalībniekiem ir bijusi iespēja aģitāciju veikt brīvi. Taču spēles noteikumus iedragāja reklāma, kas neatspoguļoja kampaņas tēriņu ziņojumos. Īpaši būtu jāpiemin sporta pasākumi, kuri tika izmantoti „Par Labu Latviju!” kampaņas veicināšanai, neatzīstot, ka tie ir kampaņas sastāvdaļas. Hokeja kluba „Dinamo Rīga” spēlēs balvas pasniedza „Par Labu Latviju!” kandidāti un tajās bija redzami plakāti ar „Par Labu Latviju!” saukli. 1. oktobrī daudzviet Rīgā tika izvietoti plakāti ar „Dinamo Rīga” spēlētāju ar kreklu, kuru rotāja numurs ‘8’¹³, un saukli „Par labu Dinamo!”. Nedēļu pirms vēlēšanām pārraidītajā TV reklāmā, kas reklamēja auto ralliju ar saukli „Par labu ralliju!”, parādījās arī „Par Labu Latviju!” logo. Šāda prakse ir pretrunā ar likumu, kas aizliedz slēpto” reklāmu.¹⁴

Dažas kampaņas metodes nojauca robežu, kas atšķir vēlēšanu kampaņu no pašvaldību aktivitātēm. Daži „Zaļo un Zemnieku Savienības” kampaņas materiāli pārsteidzoši atgādināja Ventspils pašvaldības kampaņu par pilsētas priekšrocībām. 29. septembrī Daugavpils Sociālās palīdzības departaments izplatīja labdarības pārtikas paciņas, kurās bija ievietotas „Saskarsmes Centra” skrejlapas. Daži vadošie politiķi izmantoja savu stāvokli, lai palielinātu savu pamanāmību kampaņas laikā. Rīgas vicemērs un „Par Labu Latviju!” premjerministra amata kandidāts Ainārs Šlesers un Rīgas mērs, „Saskaņas Centra” līderis, Nils Ušakovs oficiālajā statusā piedalījās vairākos pasākumos, lai paziņotu par dažādiem rekonstrukcijas projektiem, kas izpelnījās lielu mediju ievērību.

Divos atsevišķos gadījumos 16. septembrī *Vienotības* kandidātēm Rīgā tika likti šķēršļi kampaņas veikšanai publiskās vietās. Nākamajā dienā policija paziņoja, ka abos gadījumos kandidātes likumu nav pārkāpuši.

Vēlēšanu kampaņa bija relatīvi klusa līdz pēdējām divām nedēļām pirms vēlēšanām. Starp galvenajām kampaņas tēmām bija ekonomika, īpaši nodokļu un labklājības jautājumi, kā arī pensijas. Papildus nacionālajai reklāmas kampaņai, kurā daži kandidāti plaši izmantoja plakātus, tika veiktas arī mazāka apjoma lokālas kampaņas. Kandidāti uzstādīja aģitācijas teltis un dalīja skrejlapas.

16.septembrī Tiesībsarga birojs paziņoja, ka vērtēs iespējamu homofobijas piemēru *Par Labu Latviju* augustā izdotajā priekšvēlēšanu avīzē, kurā apgalvots, ka „geji balsos par *Vienotību*”.

Mediji

Mediju vidē valda dažādība un tā piedāvā sabiedrībai virkni viedokļu. Taču ziņas par dažu komercraidstaciju saistību ar biznesmeņiem un politiķiem un mediju īpašnieku necaurskatāmība vairākām ieinteresētajām vēlēšanu pusēm šķiet problemātiska sniegtās informācijas neatkarības un neitralitātes ziņā.

Kampaņas laikā mediji kopumā sniedza sabiedrībai daudzpusīgu informāciju par vēlēšanu kandidātiem un to platformām, tādējādi ļaujot vēlētājam izdarīt informētu izvēli. Satversmē

---

¹² “Zaļo un Zemnieku Savienības” premjerministra kandidāts un Ventspils pilsētas mērs šobrīd ir apsūdzētais tiesas procesā, kas skar arī korupciju un amata pilnvaru pārsniegšanu.

¹³ „Par Labu Latviju!” šajās vēlēšanās startē ar astoto kārtas numuru.

¹⁴ Likums par priekšvēlēšanu aģitāciju, 2.2 pants.

ierakstītā vārda brīvība tika ievērota. Taču slepeni maksājumi vai citu labumu piedāvājumi apmaiņā pret politiķiem labvēlīgu atspoguļojumu joprojām izraisa bažas. Nacionālā Elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (NEPLP), kura uzrauga elektronisku mediju darbības atbilstību likumam, identificēja vairākus iespējamus „slēptās” reklāmas gadījumus, kā arī gadījumus, kuros bija novērojams izpratnes trūkums par tiesiskajām normām, kas prasa vienlīdzīgu attieksmi un objektivitāti. Padome iesniedza tiesā lietas par četriem iespējamajiem pārkāpumiem. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB), kas uzrauga kampaņu finansēšanas noteikumu izpildi, arī ir saņēmis ziņojumus par iespējamajiem „slēptās” reklāmas gadījumiem medijos.

Elektronisko mediju likums prasa, lai ziņas būtu objektīvas un pret visiem kandidātiem attiektos taisnīgi. Latvijas sabiedriskā televīzija LTV1 plaši atspoguļoja kampaņu gan ar bezmaksas raidlaika, debašu un īpašu programmu palīdzību, kuras sniedza vēlētajiem daudz iespēju gūt informāciju par kandidātiem. Trīs nedēļas pirms vēlēšanām OSCE/ODIHR LEOM novēroja LTV1 un secināja, ka visumā tā sniedza sabalansētu informāciju par galvenajiem kandidātiem. 25 procentus no labākā raidlaika ziņām tā sniedza informāciju par „Vienotību”, kamēr citas šobrīd valdošās koalīcijas partijas „Zaļo un Zemnieku Savienība” un „Visu Latvijai!-Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”, saņēma attiecīgi 12 un 14 % raidlaika.¹⁵ No opozīcijas kandidātiem „Saskaņas Centrs,” kas saskaņā ar sabiedrības aptaujas datiem bija viens no vislabāk vērtētajiem kandidātiem, saņēma 11% no ziņu raidlaika, kamēr „Par Labu Latviju!” tika 23%.

Komerckanāli atspoguļojumā fokusējās uz galvenajiem pretendentiem, dažos gadījumos izrādot savas politiskās simpātijas, atspoguļojot kādu notikumu vai sniedzot informāciju par kandidātu. Latviski raidošie komerckanāli LNT un TV3 lielāku uzmanību ziņu izlaidumos veltīja apvienībām „Par Labu Latviju!” (abās 25 procenti) un „Vienotība” (attiecīgi – 33 procenti un 27 procenti). LNT noturēja virkni debašu, kurās piedalīties tika aicināti vienīgi vadošās partijas.

Vairāki OSCE/ODIHR LEOM sarunu biedri izteica bažas par LNT iknedēļas diskusiju raidījumu „Latvija, mēs Tevi dzirdam”, to nosaucot par apvienības „Par Labu Latviju!” „propagandas rīku”. Sūdzību par to, ka raidījums bija „slēptā” reklāma, izskata KNAB un NEPLP. Kaut arī raidījumā nepiedalījās „Par Labu Latviju!” kandidāti vai līderi, vai arī kādi citi kandidāti, tomēr monitoringa periodā regulārā sabiedrībā pazīstamo „Par Labu Latviju!” atbalstītāju dalība raidījumā varēja partijai sniegt priekšrocības pozitīva atspoguļojuma ziņā. Divas dienas pirms vēlēšanām LNT translēja reklāmu, kurā aicināja vēlētajus pārdomāt savu izvēli. Reklāma, kas saturēja atrunu „skatītāju uzmanībai”, īsi salīdzināja sešas galvenās partijas un skaidri norādīja, ka „Par Labu Latviju!” ir labāka.

No krieviski raidošajiem kanāliem TV5 lielāko uzmanību ziņu izlaidumos veltīja partijām „Par Labu Latviju!” (34 procenti) un „Vienotība” (27 procenti). Pirmais Baltijas Kanāls (PBK) veltīja vairāk uzmanības „Par Labu Latviju!” (41 procenti) un „Saskaņas Centram” (29 procenti), kamēr „Vienotībai” veltītais laiks bija daudz mazāks (7 procenti)¹⁶. Īsi pirms vēlēšanu dienas PBK rīkoja divas diskusiju programmas, kurās tika aicināti piedalīties četri atsevišķi kandidāti. „Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” un „Visu Latvijai!-Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” žēlojās par to neiekļaušanu dažās debatēs šajos divos kanālos.

Drukātie mediji kopumā atspoguļoja plašu politisko viedokļu diapazonu. Gan latviski, gan krieviski rakstošā prese sliecās koncentrēt uzmanību uz galvenajiem pretendentiem un dažos gadījumos izrādīja politiskas simpātijas savā redakcionālajā politikā.

---

¹⁵ Partiju atspoguļojuma skaitļi ietver arī valdības un pašvaldību amatpersonas, kas darbojās savā oficiālajā statusā.

¹⁶ Šie dati attiecas uz raidījumu „Latvijas laiks”, kas sastāv no ziņu pārskata un intervijām ar politiķiem.

Sāncenšiem ir tiesības izvietot apmaksātu politisko reklāmu gan privātajos, gan sabiedriskajos medijos, kam ir jāpiedāvā vienādi reklāmas izcenojumi visiem dalībniekiem. Periodā, kurā tika veikta novērošana, „Par Labu Latviju!” apmaksāto TV reklāmu izmantoja plašāk kā citas kandidātes. Apmaksāta politiska reklāma pēdētajos laikrakstos bija ierobežota. Atsevišķi kandidāti norādīja, ka politisko reklāmu cenas bija pārāk augstas.

Sieviešu līdzdalība

Nav ne juridisku šķēršļu sieviešu līdzdalībai politiskajā dzīvē, ne juridisku nosacījumu, lai veicinātu viņu līdzdalību. Nevienam no OSCE/ODIHR LEOM sastaptajiem vēlēšanu kandidātiem nav iekšēja mehānisma, lai nodrošinātu dzimumu līdzsvaru kandidātu sarakstu sastādīšanā. Vēlēšanās kandidēja 353 sievietes, kas sastāda 28,6 procentus no kopējā reģistrēto kandidātu skaita¹⁷. No kandidātiem vismazākā sieviešu proporcija ir „Saskaņas Centram” – 16,5 procenti visu piecu sarakstu pirmajās piecās pozīcijās bija tikai viena sieviete. „Kristīgi Demokrātiskajai Savienībai” ir visaugstākā procentuālā attiecība – 51,8 procenti un tās priekšsēdētāja ir sieviete, kamēr „PCTVL – Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” un „Vienotība” sievietes ir līdzpriekšsēdētājas. „Vienotībai” ir visaugstākais sieviešu skaits uz pirmajām piecām pozīcijām visos sarakstos – 12 no 25. No deviņiem Centrālās vēlēšanu komisijas locekļiem četras ir sievietes. Saskaņā ar OSCE/ODIHR LEOM sarunu partneru domām sievietes ir labi pārstāvētas PVK un VIK.

Mazākumtautību līdzdalība¹⁸

Latvijas pamatiedzīvotāji sevī iekļauj vairākas etniskās un/vai lingvistiskās minoritātes. Etniskie latvieši sastāda 59,4 procentus¹⁹. Starp lielākajām mazākumtautībām etniskie krievi sastāda 27,5 procentus, baltkrievi 3,6 procentus, ukraiņi 2,5 procentus, poļi 2,3 procentus un lietuvieši 1,3 procentus. Vairākas citu tautību minoritāšu grupas katra sastāda mazāk kā vienu procentu no iedzīvotāju skaita. Saskaņā ar 2000. gada tautas skaitīšanas rezultātiem latviešu valoda bija pirmā valoda 58,2 procentiem iedzīvotāju, krievu valoda – 39,6 procentiem iedzīvotāju. Krievvalodīgie pamatā ir koncentrēti valsts austrumos, Rīgā un dažās lielākajās pilsētās.

Satversme nodrošina, ka mazākumtautībām ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Latviešu valodas apguves nacionālās programmas mērķis ir veicināt nacionālo minoritāšu integrāciju. Valdība informē, ka latviešu valodas prasme nacionālo minoritāšu vidū ir nepārtraukti augusi. Mazākumtautību skolās līdz 60% mācību priekšmetu vajadzētu tikt mācītiem latviešu valodā.

Likums par valsts valodu tiek interpretēts veidā, kas aizliedz publicēt vēlēšanu izglītošanas materiālus citā valodā kā tikai latviski. Tam ir potenciāls nostādīt neizdevīgākā stāvoklī vēlētajus ar zemu latviešu valodas zināšanu līmeni. CVK mājas lapā ir atrodamā informācija krievu

---

¹⁷ 2006.gada Saeimas vēlēšanās 26 procenti kandidātu bija sievietes.

¹⁸ Deklarācijā, ko Latvija iesniedza ratificējot Eiropas Komisijas Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm>, tā deklarēja, ka „[...] termins „nacionālās minoritātes”, kas nav definēts Konvencijā, Konvencijas izpratnē nozīmē Latvijas pilsoņus [...]”. Tālāk deklarācijā teikts, ka personas, kas nav Latvijas vai citas valsts pilsoņi, bet pastāvīgi un legāli dzīvo Latvijas Republikā, nepieder nacionālajai minoritātei Konvencijas izpratnē atbilstoši attiecīgajā Latvijas Republikas deklarācijā sniegtajai nacionālās minoritātes definīcijai, bet kas sevi identificē ar šai definīcijai atbilstošu nacionālo minoritāti, var izmantot Konvencijā paredzētās tiesības, ja vien likums nenosaka izņēmumus <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CV=1&NA=&PO=999&CN=999&VL=1CM=9&CL=ENG>.

¹⁹ Integrācijas politika Latvijā: daudzšķautņaina pieeja, Ārlietu ministrija, 2010. gada 21. maijs, <http://www.am.gov.lv/en/policy/4641/4642/4649>.

valodā. Visai oficiālajai saziņai, ieskaitot sūdzības un apelācijas, ir jābūt latviešu valodā vai pieejamai kopā ar sertificētu tulkojumu. Taču desmit no 21 OSCE /ODIHR LEOM aptaujātās vēlēšanu komisijas informēja, ka pieņems sūdzības krievu valodā. Dažas partijas izplatīja kampaņas materiālus krievu valodā.

Sūdzības un apelācijas

Ja neskaita izaicinājumus kandidātu reģistrācijā, OSCE/ODIHR LEOM nav saņēmusi informāciju par sūdzībām vēlēšanu komisijām. Ļoti neliels lietu skaits tika iesniegts tiesās. Līdz vēlēšanu dienai KNAB saņēma 54 sūdzības par iespējamiem kampaņas noteikumu pārkāpumiem, kas joprojām tiek izskatītas.

Sūdzību un apelāciju sistēmu regulē daži likumi un īsteno dažādas tiesu un administratīvās institūcijas. PVK un VIK lēmumi var tikt pārsūdzēti CVK, bet tās lēmumus savukārt var pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā. Apgabaltiesa lemj par atklātajiem priekšvēlēšanu aģitācijas noteikumu pārkāpumiem elektroniskajos medijos, kurus iesniedz NEPLP. Vēlēšanu rezultātus var apstrīdēt Augstākajā tiesā.

Vietējie un starptautiskie novērotāji

Saeimas vēlēšanu likums paredz, ka personas, kurām vēlēšanu komisijas devušas pilnvaras, drīkst novērot vēlēšanu gaitu. Likumā nav ietverti detalizēti akreditācijas procedūras noteikumi un starptautisko vai vietējo nevalstisko organizāciju tiesības. CVK reģistrēja projektu „Vēlēšanu novērošanas teorija un prakse”, kas apvienoja 35 starptautisko novērotāju grupu. Vietējā sabiedriskā organizācija „Jaunatne vienotai Eiropai” vēlēšanu dienā visā valstī izvietoja 50 novērotājus. CVK pirmo reizi sāksi apmācību programmu internetā individuālajiem brīvprātīgajiem novērotājiem ar mērķi iedrošināt piedalīties brīvprātīgajā novērošanā. Pēc interneta apmācības 218 personas lūdza un saņēma CVK akreditāciju.

Vēlēšanu diena

Ierobežotā skaitā iecirkņu, kurus apmeklēja OSCE/ODIHR LEOM, balsošana norisinājās mierīgi un vēlēšanu komisijas pamatā rīkojās saskaņā ar procedūru. Vēlēšanu kabīņu veidols daudzos vēlēšanu iecirkņos bieži nenodrošināja balsojuma aizklātību. Bija situācijās, kad arī piemērotās kabīnes daži vēlētāji neizmantoja, dažreiz pārbļīvētības dēļ, kas bija novērojama dažos vēlēšanu iecirkņos noteiktās dienas stundās. Ir fiksēti daži gadījumi, kad partiju novērotāji iesaistījās procesā. OSCE/ODIHR LEOM novērotajos cietumos vēlēšanu process noritēja pienācīgi un tas bija labi organizēts. Tiesībsarga biroja novērotāji novēroja vēlēšanu norisi cietumos. Biļeteni no cietumiem tikai aizvesti uz parasto vēlēšanu iecirkni balsu saskaitīšanai.

Apmeklētajos vēlēšanu iecirkņos balsu skaitīšana norisinājās efektīvi, akurāti un caurskatāmi, kaut arī tika novērotas sīkas procedurālas problēmas. Vēlēšanu kandidātu novērotāji bija klātesoši visos apmeklētajos vēlēšanu iecirkņos.

20. septembrī Drošības policija sniedza riska novērtējuma ziņojumu par iespējamo balsu pirkšanu un vēlēšanu rezultātu falsifikāciju, īpaši Latgales reģionā. Tā nosauca tālruņa numuru, pa kuru cilvēki varētu ziņot par iespējamajiem pārkāpumiem. Vēlēšanu dienā, slēdzot vēlēšanu iecirkņus, Drošības policija paziņoja OSCE/ODIHR LEOM, ka tā saņēma 20 ziņojumus, no kuriem neviens gadījums neapstiprinājās.

CVK paziņoja, ka vēlētāju aktivitāte, izņemot ārvalstīs vēlējošos, bija 62,6 procenti.

Šis ziņojums ir pieejams angļu, latviešu un krievu valodās, taču vienīgi angļu teksts ir uzskatāms par oficiālo versiju.

MISIJAS INFORMĀCIJA UN ATZINĪBA

LEOM Latvijā sāka darboties 6. septembrī. To vadīja Nikolajs Vulčanovs (*Nikolai Vulchanov*) un tā sastāvēja no deviņu ekspertu komandas, kas atradās Rīgā, un četriem ilgtermiņa novērotājiem, kuri kopš 12. septembra atradās divos reģionālajos apgabalos. OSCE/ODIHR LEOM komandu veidoja 13 OSCE dalībvalstu pārstāvji.

OSCE/ODIHR LEOM vēlas pateikties Latvijas valdībai par uzaicinājumu novērot vēlēšanas, Centrālajai vēlēšanu komisijai par sadarbību un akreditācijas dokumentu nodrošināšanu, un Ārlietu ministrijai par atbalsta sniegšanu. OSCE/ODIHR LEOM vēlas arī izteikt pateicību arī citām nacionālajām un pašvaldību institūcijām, vēlēšanu iestādēm, kandidātiem, politiskajām partijām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām par sadarbību.

Lai gūtu plašāku informāciju, lūdzu griezties pie:

- Nikolai Vulchanov, OSCE/ODIHR LEOM vadītājs, Rīgā (+37106703 5200)
- Thomas Rymer, OSCE/ODIHR Redaktors, vai Tatyana Bogussevich, OSCE/ODIHR Vēlēšanu padomniece, Varšavā (+48-22-520 0600)

OSCE/ODIHR LEOM adrese:

Valdemāra centrs

Kr. Valdemāra iela 21, Rīga, LV-1010

Tālr.: +371-6703 5297; +371-6703 5200

Fax: +371-6703 5252

E-pasts: Office@odihr.esm.lv